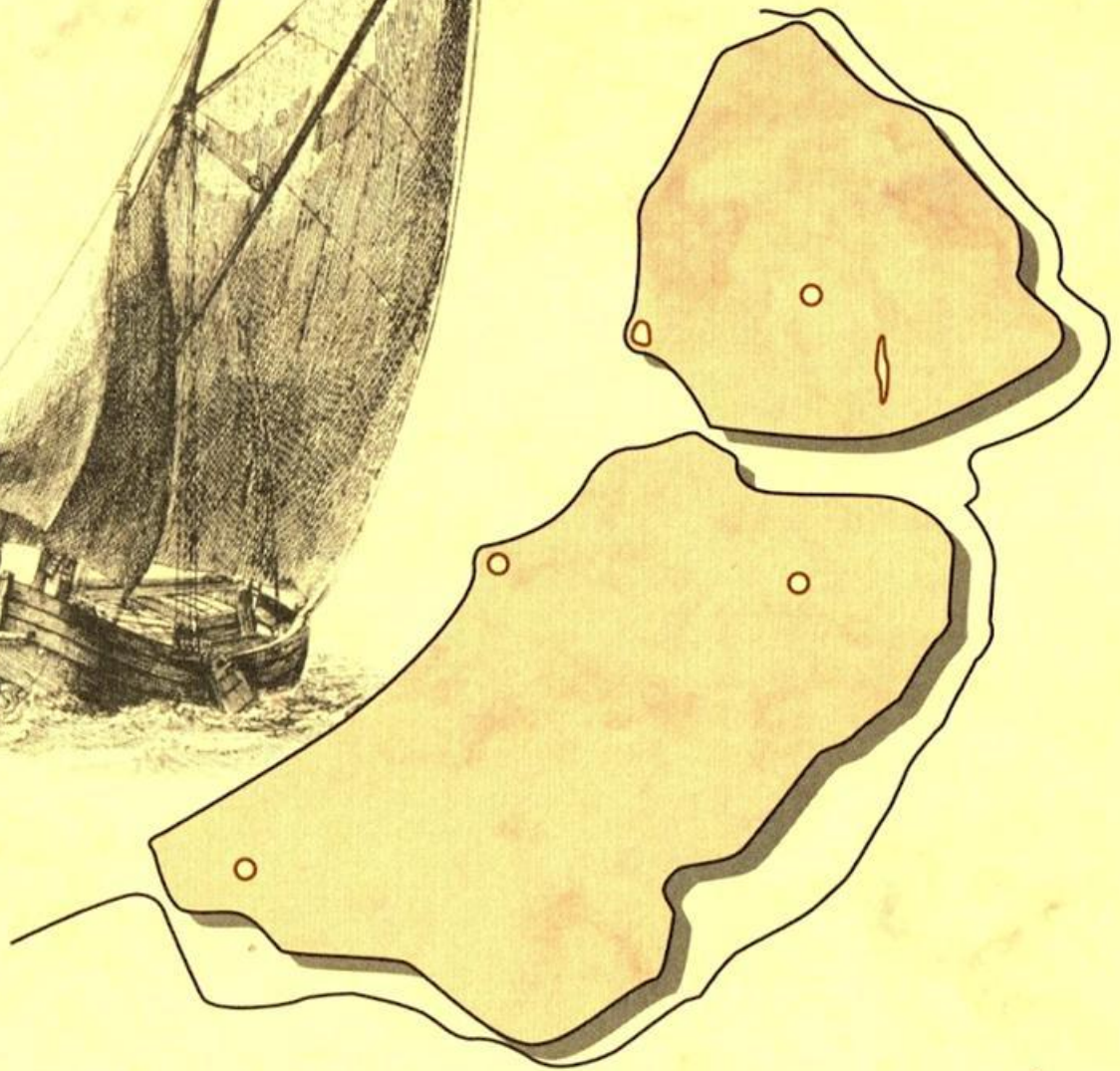
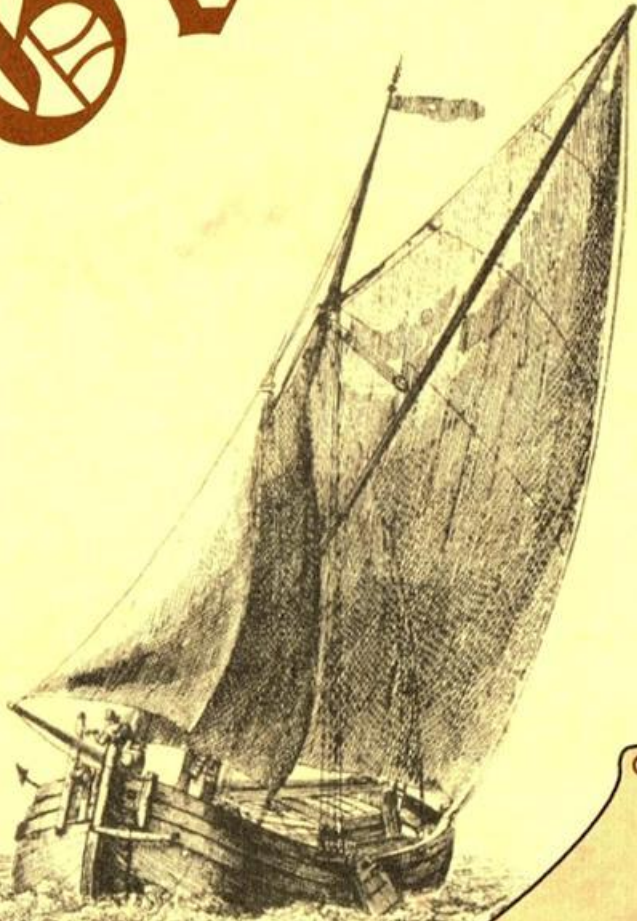

Genealogica

afdeling Flevoland

Nederlandse Genealogische Vereniging

Agenda

Lezingen

In Batavialand op zaterdagmiddag van 14.00 – 16.30 uur in de Ontginningszaal.

DATUM	ONDERWERP	SPREKER
?	Algemene ledenvergadering	
27 juni	De negen levens van Cornelis Goliath	Ilja Mostert
19 sept	Lezing (onderwerp nog niet bekend)	
24 okt	Lezing over genealogisch onderzoek in Suriname	Huub van Helvoort

Lezing 27 juni: I.v.m. eisen van RIVM mogen maximaal 30 personen aanwezig zijn en deze moeten zich van tevoren aanmelden. Je kunt je via mail **voor 25 juni** a.s. aanmelden bij het secretariaat: Willy van der Most <willy.vandermost@batavialand.nl>.

Excursie

19 november 2020 Excursie naar Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

Lezing over Onderzoek in Suriname: Deze lezing is verplaatst van 14 maart naar 24 oktober.

Suriname, wat kan ik waar vinden over familie en voorouders.

Een presentatie waarin aan de hand van een stappenplan getoond wordt welke bronnen geraadpleegd kunnen worden om op zoek te gaan naar voorouders die in Suriname geleefd hebben, en naar familie die in Suriname verbleef. Bij de bronnen wordt ook verteld hoe ze ontstaan zijn, en hoe ze gebruikt kunnen worden.

Lezing over De negen levens van Cornelis Goliath. Deze lezing is verplaatst van 23 mei naar 27 juni.

Cornelis Bastiaensz Goliath (1617-1660) is de maker van de meest bekende historische kaart van Middelburg - 'de Kaart van Goliath'. Hij speelde een belangrijke rol als cartograaf en bestuurder in de Nederlandse kolonies in Zuid-Amerika. Zijn levensverhaal leest als een filmscript. Geboren in Schiedam, werkzaam geweest in Nederlands-Brazilië en Guyana én op Walcheren. Hij kreeg in zijn leven te maken met ontvoering, oorlog, slavernij en moord maar beleefde ook een rustigere periode met zijn vrouw en kinderen aan de kerkring van Oostkapelle. Maar zelfs zijn tijd op het pittoreske Walcheren werd wreed gestoord. Tijdens deze lezing maakt u kennis met het leven van deze veelzijdige en getalenteerde man.

Voorouderspreekuren

In Almere, Lelystad, Kampen en Swifterbant/Dronten zijn er voorouderspreekuren op de 1^e zaterdag van de maand, in Emmeloord is het voorouderspreekuur elke 2^e zaterdag van de maand.

Als gevolg van de corona crisis zijn de voorouderspreekuren van april, mei en juni vervallen. Voor zover op dit moment duidelijk is kunnen de voorouderspreekuren in Almere en Lelystad weer voorzichtig opgestart worden met ingang van de 1-ste zaterdag in juli. Uiteraard met inachtneming van alle regels die door de overheid en het RIVM worden gesteld. Het is nog niet duidelijk aan welke voorwaarden we moeten voldoen. Wij houden u op de hoogte. Houdt onze agenda op internet in de gaten:

<https://ontdekjouwverhaal.nl/onze-afdelingen/flevoland/> en klik op Naar de agenda.

Corona

Het coronavirus (Covid-19) heeft niet alleen Nederland in zijn greep, maar is nagenoeg in de hele wereld actief. De samenleving is tot stilstand gekomen door een virus waarvan men niet weet hoe het te bestrijden is. Het beleid van de Nederlandse regering is erop gericht om de controle te houden op het virus en de zorg niet te zwaar te belasten. Daarom heeft de regering in maart vergaande maatregelen genomen. Horeca ging dicht. Scholen moesten hun deuren gesloten houden. Grote evenementen en sportwedstrijden werden afgelast. Bibliotheken en musea moesten sluiten. Ook de langverwachte Formule-1 race in Zandvoort moest eraan geloven. Geen EK voetbal, geen Tour de France. Ook het Eurovisie Songfestival in Rotterdam kon niet doorgaan. Heel veel bedrijven gingen dicht. Waar het mogelijk was gingen de medewerkers thuis werken. Scholen gingen digitaal lesgeven. Iedereen bleef thuis. Alleen voor de hoogst noodzakelijke boodschappen gingen we deur uit. De bezorgservice van de grote supermarkten konden de aanloop van de nieuwe klanten niet aan. Bezoek aan familieleden in ziekenhuizen, verzorgingstehuizen en instellingen voor gehandicapten was niet meer mogelijk. Het was stil op straat. Ook kregen wij als NGV te maken met de maatregelen. Al onze activiteiten werden stopgezet. Bijeenkomsten waren niet meer mogelijk.

Dagelijks volgen we met grote interesse de extra journaals over de situatie met betrekking tot het coronavirus. Het aantal patiënten steeg met grote aantallen en de IC's waren overvol. Het aantal IC bedden werd verdubbeld. Het kostte heel veel moeite om de benodigde apparatuur, met name beademingsapparatuur te bemachtigen. Eind maart/begin april was het heel spannend. Het aantal patiënten op de IC's kwam heel dichtbij het maximaal aantal beschikbare IC bedden. Omstreeks half april kwam de omslag. Het aantal besmettingen begon af te nemen. Ook het aantal nieuwe patiënten op de IC's begon af te nemen. Een zucht van verlichting ging door het land. Dus waren alle beperkingen die door de lockdown waren opgelegd toch niet voor niets geweest.

We hebben allemaal de verhalen gehoord en gezien via de media over de schrijnende situaties die aan de hand waren in verzorgingstehuizen en ziekenhuizen, waar een zwaar beroep werd gedaan op de medewerkers. En zeer terecht werden ze ineens gebombardeerd tot "helden". Vele spontane acties kwamen op gang om alle medewerkers in de zorg te bedanken voor hun inzet.

Een aantal van de beperkende maatregelen die in maart zijn ingesteld worden stap voor stap weer versoepeld. Scholen gaan weer open. Openbaar vervoer komt langzaam weer op gang, maar wel met de beperking dat mondkapjes verplicht zijn voor iedereen die gebruikt maakt van trein, tram of bus. Ook de terrassen mogen weer open, maar moeten rekening houden met 1,5 meter regel. Musea, theaters en bibliotheken mogen wel open maar moeten zich houden aan strenge regels van maximaal aantal bezoekers en onderlinge afstand. Langzaam komt de samenleving weer op gang.

Maar het zal voorlopig niet meer worden zoals het was voor maart 2020. Althans voorlopig niet. En dat geldt zeker voor diegenen die een dierbare zijn verloren door dit virus. Een dierbare verliezen is erg, maar in deze periode was het extra ingrijpend omdat afscheid nemen op een gepaste wijze vaak niet mogelijk was. En dat maakt het extra moeilijk om te verwerken. Wij hopen dat iedereen die hierdoor getroffen is de kracht vindt om dit een plaats te geven. Wij wensen iedereen daarbij heel veel sterkte.

Bestuur NGV afdeling Flevoland.

Een korte geschiedenis van de familie Cruijck (Kruijk) in Delft in de 17e eeuw.

Inleiding

Tijdens de afgelopen nieuwjaarsbijeenkomst van 18 januari 2020 lieten diverse leden van onze afdeling een en ander van hun eigen onderzoek zien. Voor mij was dit aanleiding om eens een artikel te wijden aan mijn eigen familie, de voorouders van mijn vaderszijde. Over mijn directe voorvader, Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck, heb ik al eens eerder wat geschreven in mijn artikel over Abraham de Cooge¹. In dit artikel vertel ik het een en ander over zijn leven en dat van zijn op een na oudste zoon Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck.

Zoals bij de meeste namen werd ook de naam Cruijck in het verleden op verschillende wijzen geschreven. Naast vele minder voorkomende varianten kwamen ook de varianten Cruyck / Cruick / Kruijck / Kruyck / Kruijk regelmatig voor. In dit artikel hanteer ik de schrijfwijze Cruijck omdat deze vorm het meest voorkomt in de oude akten. Ook het patroniem Ghijsbrecht werd afwisselend met en zonder 'h' geschreven.

Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck

De 17^e eeuw was voor veel leden van de familie Cruijck echt een gouden eeuw. Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck, van eenvoudige komaf, was succesvol in de handel en zijn kinderen klommen omhoog op de maatschappelijke ladder.

De oudste vermelding van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck die tot nu toe gevonden is komt uit het jaar dat het Twaalfjarig Bestand was ingegaan. In 1609 trouwde hij in Delft met Judith Gerritsdr., dochter van Gerrit Jansz. Iepma en Trijntje Jansdr. Lambrecht was toen omstreeks 21 jaar oud en woonde aan de Gasthuislaan in Delft, Judith woonde aan de Brabantse Turfmarkt. Uit de ondertrouwinschrijving blijkt dat Lambrecht tafellakenwever was. Voor zover bekend werden uit dit huwelijk tussen 1609 en 1637 tien kinderen geboren. Of de ze allemaal in Delft zijn geboren is niet bekend. Er zijn geen doopregistraties aangetroffen. Waarschijnlijk was het gezin doopsgezind². In het oud notarieel archief in Delft is gelukkig veel uit die jaren bewaard gebleven en beschikbaar voor onderzoek. Aan de hand van oude akten en dankzij onderzoek en publicaties van anderen heb ik heel wat over de familie Cruijck in Delft kunnen vinden. Aanvankelijk zien we Lambrecht alleen vermeld met zijn patroniem, vanaf 1628 steeds vaker met de achternaam Cruijck / Cruyck / Kruijk.

In Delft gebeurde nogal wat in die jaren. Zo was er in 1616 het vrouwenoproer. Om financiële tekorten te dekken had het stadsbestuur van Delft de accijns op het malen van graan fors verhoogd. Daartegen kwamen de (armere) huisvrouwen in opstand. Al snel werd het een volksofstand. In eerste instantie was de woede van de menigte gericht tegen de pachters. Al snel richtte de menigte haar woede tegen het stadsbestuur en de rijke elite. De Delftse schutterij kon de opstand niet bedwingen. De situatie werd

¹ Genealogica, jaargang 34, nummer 3, oktober 2018.

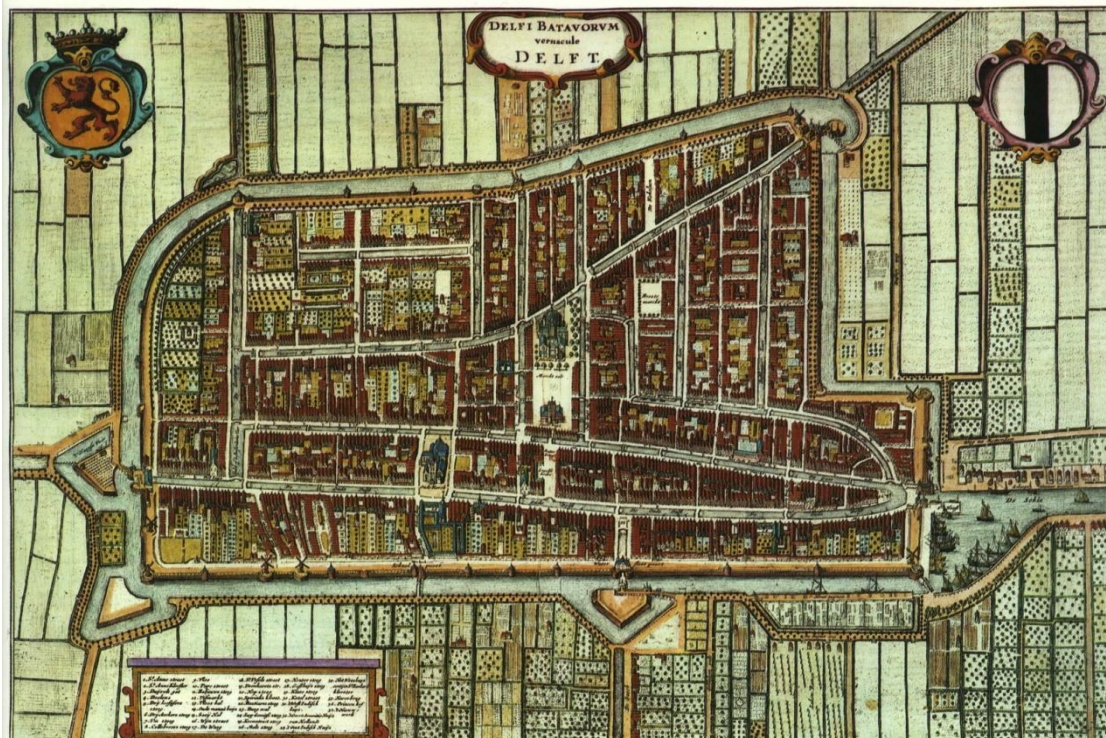
² Aan de kant van Lambrechts echtgenote Judith Gerrisdr. Iepma zijn doopgezinde familieleden en relaties aan te wijzen. De moeder van Judith, Trijntje Jansdr., kocht in 1616, samen met Boickel Adamsz. van der Burch, een plateelbakkerij. De echtgenote van Boickel Adamsz. van der Burch was doopsgezind. Ook Hendrick Marcelisz van Gogh, stiefvader van de kinderen van Gerrit Pietersz. Durven (zoon uit het huwelijk van Trijntje Jansdr. met Pieter Maartensz. Durven) was doopsgezind. Volgens Wik Hoekstra-Klein was ook de familie Durven doopsgezind.

op een gegeven moment zo ernstig dat de leden van het stadsbestuur uit de stad moesten vluchten. Uiteindelijk werd Delft door de troepen van Frederik Hendrik ontzet.

In 1624 werd Delft getroffen door een grote pestepidemie. Van de ruim 20.000 inwoners stierven er in dat jaar bijna 4.200. Dat was ruim 3.500 meer dan in het jaar daarvoor. De ziekte schijnt de familie Cruijck niet te hebben geraakt.

Op 20 september 1625 werd het lichaam prins Maurits bijgezet in de grafkelder van Oranje-Nassau in de Nieuwe Kerk. Vanaf speciaal voor de gelegenheid opgerichte stellages konden de massaal toegestroomde burgers de begrafenisplechtigheid op het Marktplaats volgen.

En zo was er in 1629 de begrafenis van kapitein Piet Hein in de Oude Kerk. Allemaal gebeurtenissen die niet onopgemerkt aan de familie Cruijck voorbij zijn gegaan.

Kaart van Delft - Blaeu 1652

We treffen Lambrecht weer aan in een akte van 5 december 1617 als ene Hendrick Boickelsz., zoon van Boickel Adamsz. van der Burch verklaart een obligatie op Lambrecht Ghijsbrechtsz. (Cruijck) van f. 150 en gereed geld te hebben ontvangen. In 1620 legt Lambrecht een verklaring af over een twist tussen twee marktschippers die varen van Delft op Rotterdam. Hij is dan potten- en kannenverkoper en woont in "De Kaerskorff" aan de Vismarkt (nu: Markt nr. 2). In de inventaris van de boedel en goederen van Lijntge Pouwels, in leven huisvrouw van de hierboven vermelde Hendrick Boickelsz. van der Burch, plateelbakker (plateelbakkerij³ "De Rouaen"), van 27 juli 1623 staat vermeld: Lambrecht Ghijsbrechtsz. (Cruijck) in de Camaret⁴ is schuldig f. 44. In 1625 verhuist het gezin. Vanaf mei 1625 huurt Lambrecht Ghijsbrechtsz. voor acht jaren een huis en erf genaamd "De Vergulde Roomer of "De Roomer", gelegen in de Wijnstraat (nu: Wijnhaven nr. 17) bij de Warmoesbrug, achter de Waag. In de huurovereenkomst staat hij vermeld als glazenkoper.

³ Een plateelbakkerij is een aardewerkfabriek waar plateel wordt vervaardigd. Het woord plateel is afgeleid van het Oudfranse woord platel, dat schotel betekent. Plateel is een bepaald soort keramiek (aardewerk). Op het plateel wordt met de hand een decor of motief geschilderd door een zogenaamde plateelschilder voordat het voor de tweede keer gebakken wordt. Het Delftse keramiek staat bekend als Delfts blauw.

⁴ Cameretten is een pleintje in het centrum van Delft. Het werd ook wel de Vismarkt genoemd.

De Kaerskorff, Markt 2 Delft - foto auteur⁵

Cameretten Delft ca. 1900. Op de achtergrond De Kaerskorff

Uit diverse akten waarin Lambrecht wordt vermeld blijkt dat Lambrecht in het huis “De vergulde Roomer” een winkel dreef in servies en linnengoed. Dit wordt expliciet duidelijk als Lambrecht op 18 december 1632 alle winkelgoederen van kannen, kruiken, glas, potten, pannen, vlas en andere waren in vrije en absolute eigendom overdraagt aan zijn oudste zoon Gerrit Lambrechtsz. Cruijck, winkelier en koopman in de Wijnstraat te Delft. Lambrecht woont dan in het dorp Sint Kruis bij Aardenburg in Vlaanderen (tegenwoordig: Zeeuws-Vlaanderen) en hij verklaart dat hij tot die dag in “De Roomer” zijn winkel heeft gehad en zijn nering heeft gedaan. Omdat hij het huis “De Roomer” nog tot mei 1633 in huur heeft, zal zoon Gerrit ook de huur tot die tijd moeten overnemen. Na afloop van de huurperiode koopt Lambrecht “De Vergulde Roomer” en verhuurt dit pand vervolgens aan zijn zoon Gerrit. In februari 1634 woont Lambrecht nog steeds in Vlaanderen, in Middelburg in de parochie van Sint Beaffs (tegenwoordig: net over de Belgische grens bij Aardenburg). In dat jaar wordt de huurovereenkomst met zijn zoon Gerrit verlengd. In de huurovereenkomst is de speciale conditie opgenomen dat ten behoeve van de verhuurder de achterkamer van “De Vergulde Roomer” wordt gereserveerd om door de verhuurder of door zijn familie gebruikt en bewoond te worden als zij in het land zijn. Lambrecht had kennelijk zijn vrouw en minderjarige kinderen meegenomen naar Vlaanderen. Wanneer Lambrecht definitief terug keerde naar Delft is niet precies bekend, maar op 4 november 1635 trouwt zijn zoon Gerrit in Amsterdam met Lijntge Jacobsdr. Cosijn. Gerrit is inmiddels een winkel begonnen in aardewerk in Amsterdam. Later breidde het dit uit met porseleinwaren. Lambrecht zal dan inmiddels zijn teruggekeerd naar Delft.

⁵ Het pand is in de jaren 1965-66 volledig gerestaureerd naar de toestand van rond 1600.

Zeeland rond 1630.

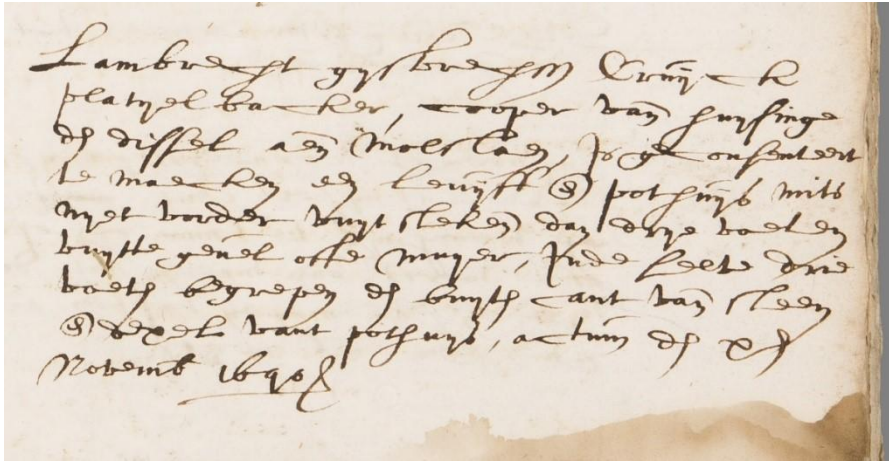
Tegenwoordige grens België – Nederland bij Aardenburg. Sint Kruis is duidelijk te zien. Vlaams Middelburg ligt net over de Belgische grens bij De Tol.

Het verblijf van Lambrecht Gijsbrechtsz. Cruijck, zo dicht bij de huidige grens tussen Zeeuws-Vlaanderen en België in de vroege jaren 1630 is wel opmerkelijk. In 1621 was het Twaalfjarige Bestand afgelopen en de oorlog tegen Spanje weer losgebarsten. In Holland bleef het relatief rustig en was men veilig binnen de “Hollandse Tuin”. Ten zuiden en ten westen van Holland lag onveilig oorlogsgebied. Zo werd Den Bosch door de troepen van Frederik Hendrik ingenomen in 1629. In 1632 werden Venlo, Roermond en Maastricht op de Spanjaarden veroverd. West-Zeeuws-Vlaanderen was sinds 1604 in Staatse handen, maar dit gold niet voor Oost-Zeeuws-Vlaanderen. In 1633 werd de schans van Philippine door de troepen van Willem-Frederik van Nassau-Dietz op de Spanjaarden veroverd. De Spaanse troepen kwamen enkele weken later met een groot leger terug om de schans te heroveren. Dit mislukte echter, waarna de schans werd versterkt en omgebouwd tot een fort, het Mauritsfort. In 1635 probeerden de Spanjaarden het opnieuw met een leger van ruim vijfduizend man. Het beleg van Philippine (8 tot 20 mei 1635) liep wederom uit op een fiasco voor de Spaanse troepen. Sas van Gent en het Land van Hulst werden pas in 1645 door de Staatse troepen veroverd. Lambrecht verbleef in de jaren 1632-1634 nabij het in West-Zeeuws-Vlaanderen gelegen Aardenburg. Hij zal toen vast het een en ander van de troepenbewegingen en het nabije oorlogsgeweld hebben meegekregen.

In 1641 trad dochter Catharina toe tot de orde van de Karmelieten in Brugge. Uit het archief van het karmelietessenklooster blijkt dat het gezin Cruijck rond 1634 was overgegaan naar de katholieke religie. Zo staat er opgetekend: “Catrine Cruyck, geboren te Delft, dochter van Heer Lambert Gisbert Cruyck en Dame Judith Gerris Ipma. Kleding 6 juli 1641, Professie 22 juli 1643, was 22 jaar. Heretiek geboren, begon ’t kristengeloof te belijden op haar 13^e jaar”. Waarom ze juist voor de katholieke kerk gekozen hebben is mij niet bekend. In Delft werd in die jaren de katholieke gemeenschap behoorlijk achtergesteld. Zo mochten de katholieken vanaf 1573 geen openbare godsdienstoefeningen houden en waren zij aangewezen op schuilkerken die niet vanaf de openbare weg zichtbaar mochten zijn. Hoewel lidmaatschap van de gereformeerde kerk voor tal van overheidsambten en andere maatschappelijke posities niet verplicht was, was dit wel een belangrijke factor om ervoor in aanmerking te komen. Katholieken kwamen daarom meestal niet in aanmerking. Soms was de houding van (een deel van) de protestantse gemeenschap van Delft vijandig naar de katholieke gemeenschap⁶. Feit is wel dat de keuze voor de katholieke kerk van grote invloed is geweest op de nakomelingen van Lambrecht. Zo waren mijn grootouders nog heel katholiek. Een mogelijke verklaring kan gevonden worden in het feit dat Holland in die jaren missiegebied was voor de katholieke kerk. De paters Jezuïeten waren vrij actief in Delft en omgeving.

⁶ Zie mijn artikel over Abraham de Cooge, Genealogica, jaargang 34, nummer 3, oktober 2018.

Op 30 december 1639 overleed Lambrechts echtgenote, Judith Gerritsdr. Iepma. Enkele maanden later, 5 maart 1640, kocht Lambrecht van bierbrouwer Adam Willemsz. van der Burch⁷ voor 3.800 carolus guldens een huis, erf en kuiphuis, gelegen aan de zuidzijde van de Molslaan, voorheen brouwerij "De Dissel", de huidige nummers 179 en 177. Jan Claesz. Swijs, metselaar, en Abraham Pouwelsz. de Cooge, schilder, stelden zich borg voor de koper.

Lambrecht Gijsbrechtsz. Cruijck, plateelbakker, koper van de Dissel aan de Molslaan verkrijgt een vergunning 11-10-1640

Lambrecht begon hier een plateelbakkerij. De maand daarna op 23 april 1640 liet Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck zich aantekenen als meesterplateelbakker bij het St. Lucasgilde. Omdat Lambrecht niet in Delft was geboren betaalde hij hiervoor het hogere tarief van twaalf gulden. Lambrecht hield zijn handel in vlas en lijnwaad (linnen) aan. Na de ingebruikname als plateelbakkerij werden er panden bijgebouwd. Ook kreeg Lambrecht Cruijck toestemming een luifel en pothuis te maken, mits niet meer dan drie voeten uit de gevel stekend.

Intermezzo – Delfts Blauw

Sinds 1602 werd door de VOC met enige regelmaat Chinees porselein aangevoerd. Dit luxeproduct was zeer gewild en heel kostbaar. Chinees porselein is extreem dun gebakken van witte klei (porseleinaarde of kaolien). Omdat deze grondstof in Europa onbekend was kon dit verfijnde product niet worden nagemaakt. Desondanks probeerde lokale plateelbakkers het Chinees porselein na te maken. Met name de plateelbakkers in Delft kwamen een heel eind. Door nieuwe kleimengsels en innovatieve ovens slaagden zij erin dunner aardewerk te maken dan anderen. Het aardewerk werd doorgaans wit geglaazuurd en blauw beschilderd om het zoveel mogelijk op Chinees porselein te laten lijken. Hoewel het geen porselein was, stond het toch bekend als Delfts 'porceleyn' en kregen de Delftse plateelbakkerijen namen als De Porceleyne Fles, De Porceleyne Lampetkan etc.

Delft telde in 1600 drie plateelbakkerijen, in 1620 waren dit er al acht, waar hoofdzakelijk schotelgoed en tegels werden geproduceerd. In verband met de benodigde vakkennis en investeringen werd een bedrijf binnen een familie gehouden.

Toen er in 1644 een burgeroorlog uitbrak in China en de aanvoer van porselein terugliep, speelden de Delftse plateelbakkers hierop in door faience (aardewerk) te maken dat qua vorm en decoratie veel op Chinees porselein leek. Het aantal plateelbakkerijen in Delft groeide binnen twintig jaar van tien tot

⁷ Volgens Wik Hoekstra-Klein (zie Geschiedenis van de Delftse Plateelbakkerijen, deel 8, "De Dissel" 1640-1702 "Theepotbakkerij Jacobus de Caluwe" 1702 - 1734. Wik Hoekstra-Klein, 2002. Projectgroep Delfts Aardewerk, Stedelijk Museum Het Prinsenhof Delft) was hij de vader van in dit artikel vermelde Boickel Adamsz. van der Burch. Nader onderzoek heeft uitgewezen dat dit niet correct is. Met dank aan Bas Lems.

dertig. Rond 1700 telde Delft 33 plateelbakkerijen. De Delftse plateelbakkerij zorgde voor veel werkgelegenheid in Delft. Tegen het einde van de zeventiende eeuw was ruim vijftien procent van de Delftse bevolking direct of indirect afhankelijk van deze industrie. De productie van tegels verdween naar andere plaatsen als Rotterdam, Harlingen en Delfshaven. Naast tamelijk eenvoudig gebruiksvoorwerpen werden ook grotere, meer artistieke en luxueuze producten gemaakt. Sommige plateelbakkerijen, zoals De Griekse A, specialiseerden zich in spectaculaire stukken, zoals tulpenvazen, die zelfs werden gekocht door de voornaamste Europese vorstenhuizen.

Voor het opzetten van een plateelbakkerij was veel geld nodig, meer dan een plateelbakker alleen kon opbrengen. Wie kapitaalkrachtig was, begon voor zichzelf maar doorgaans moest wel geld worden

Bloemiramide ca. 1692-1720 Lambertus van Eenhoorn De Griekse A.
Een voorbeeld van luxueus aardewerk

geleend of men ging met één of meerdere personen een compagnonschap aan. Er waren genoeg zakenlieden die bereid bleken geld te steken in een bedrijf dat winstgevend beloofde te worden. Dat zij niet altijd ingeschreven stonden in het Sint Lucasgilde als plateelbakker of –schilder en in dat geval, volgens het gildevoorschrift, het bedrijf niet mochten leiden, was geen bezwaar. Zij namen dan een (meester)knecht in dienst die wel de vereiste meesterproef had afgelegd. Hij “bevrijdde de winkel” (werkplaats) van de eigenaar, zoals dat toen heette. In de meeste gevallen hadden de plateelbakkerijen twee of meerdere eigenaren. Vaak hadden die ook belangen in andere plateelbakkerijen.

Anders dan de pottenbakkers stonden de plateelbakkers in hoog aanzien. Zij maakten vanaf 1648 deel uit van het bestuur van het Sint Lucasgilde, dat tot dat jaar bestond uit twee kunstschilders en twee glasmakers.

De periode 1680-1720 geldt als de artistieke bloeiperiode van de Delftse plateelbakkerijen. Vanaf ca. 1710 werd op steeds meer plaatsen in Europa kaolien ontdekt, waarmee porselein kon worden gemaakt. Vanaf de jaren 1730 werden

er op andere plaatsen productiemethoden ontwikkeld voor meer duurzamer aardewerk. Een bijvoorbeeld hiervan is het Engelse Creamware, dat ook in Nederland populair werd. Rond het midden van de achttiende eeuw werd de Europese markt overvoerd met Chinees en Japans porselein, wat daardoor spotgoedkoop werd. Het gevolg van deze ontwikkelingen was dat de vraag naar Delfts Blauw terug liep en de plateelnijverheid in verval raakte. Een voor een verdwenen de plateelbakkerijen. Aan het einde van de achttiende eeuw was het aantal plateelbakkerijen in Delft teruggelopen naar tien. Tegenwoordig bestaat alleen plateelbakkerij De Porceleyne Fles nog.

Vervolg van het verhaal Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck

Via zijn schoonmoeder, Trijntje Jansdr., en haar zonen uit haar tweede huwelijk met Pieter Maartensz. Durven, Gerrit Pietersz. Durven en Abraham Pietersz. Durven, was Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck van nabij bekend geraakt met het plateelbakken.

De schoonmoeder van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck, Trijntje Jansdr., was rond 1562 in Leiden geboren en in eerste instantie getrouwd met Gerrit Pietersz. Iepma, met wie zij twee kinderen kreeg, Jan Gerritsz. Iepma en Judith Gerritsdr. Iepma. Trijntje Jansdr. trouwde voor de tweede maal met Pieter Maartensz. Durven met wie zij twee zoons kreeg, Gerrit Pietersz. Durven en Abraham Pietersz. Durven. Zij sloot een derde huwelijk met Cornelis Jansz. van Houten. Met Boickel Adamsz. van der Burch kocht Trijntje Jansdr. in 1616 plateelbakkerij "De Porceleyne Schotel"⁸. Op 7 juni 1623 verkocht Trijntje Jansdr. de helft van deze plateelbakkerij aan haar zoon Gerrit Pietersz. Durven, die de andere helft al in bezit had.

Gerrit Pietersz. Durven trouwde met Elisabeth Cornelisdr. Suycker. Zij hadden twee zoons, Pieter Gerritsz. Durven en Abraham Gerritsz. Durven. Na de dood van Gerrit Pietersz. Durven, huwde zijn weduwe met Hendrick Marcelisz. van Gogh (ouderling van de Verenigde Doopsgezinde gemeente te Delft, genaamd de Waterlandse gemeente) en zette de plateelbakkerij voort. De plateelbakkerij "De Porceleyne Schotel" werd in gemeenschap geleid door Elisabeth Cornelisdr. Suycker en haar zwager Abraham Pietersz. Durven. Abraham Pietersz. Durven liet een natuurlijke zoon na, genaamd Pieter Abrahamsz. Durven. Na de dood van Abraham Pietersz. Durven in 1639 rezen er problemen over de erfenis.

Schematisch:

Trijntje Jansdr., geboren rond 1562 in Leiden, plateelbakster, overleden Delft 8 november 1632, trouwt 1e (ondertrouw Delft 18 oktober 1587), **Gerrit Pietersz. Iepma**, geboren rond 1560, afkomstig uit Dokkum, kuiper, overleden voor 2 oktober 1593.

Uit dit huwelijk:

1. **Judith Gerritsdr.**, zij trouwt met **Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck**.
2. **Jan Gerritsz.**, geboren rond 1589, meester plateelbakker (1616), kleinwerkmaker (1618), in dienst bij plateelbakkerij "De Porceleyne Schotel", porselein verkoper, overleden Delft voor 28 november 1639, trouwt (ondertrouw Delft 11 februari 1618), **Susanna Willemsdr. Dicsom**, overleden Leiden voor 6 maart 1663.
Uit dit huwelijk 2 kinderen.

Trijntje Jansdr. trouwt 2^e (ondertrouw Delft 2 oktober 1593), **Pieter Maartensz. Durven**, kuiper, begraven Delft 7 september 1602.

Uit dit huwelijk:

1. **Gerrit Pieterz.**, geboren Delft rond 1595, plateelbakker, mede-eigenaar van plateelbakkerij "De Porceleyne Schotel", begraven Delft 19 september 1624, trouwt (ondertrouw Delft 5 mei 1618, kerkelijk huwelijk Delft 20 mei 1618), **Elisabeth Cornelisdr. Suijcker**.
Uit dit huwelijk:
 1. **Pieter Gerritsz.**, geboren Delft rond 1622, eigenaar van een verfmolen, begraven Delft 24 oktober 1680, trouwt Delft 7 september 1642 **Maria Hendricks van der Burch**, begraven Delft 17 april 1709, dochter van **Hendrick Boikelsz. van der Burch**.
 2. **Abraham Gerritsz. Durven**, geboren Delft rond 1624, trouwt **Alletta Tierens**.
Elisabeth Cornelisdr. Suijcker trouwt 2^e Delft 29 november 1626 met **Hendrik Marcelisz. van Gogh**, afkomstig uit Kleef, plateelbakker, eigenaar van plateelbakkerij "Het Gecroonde Porceleyn", begraven Delft 15 april 1650.

⁸ Trijntje Jansdr. werd hierin bijgestaan door haar voogd Crijn Ghijsbrechtsz. Lodensteijn. Een familie relatie tussen Trijntje Jansdr. en Crijn Ghijsbrechtsz. Lodensteijn is tot nu toe nog niet aangetoond.

2. **Abraham Pietersz.**, geboren Delft rond 1599, plateelbakker, begraven Delft 20 september 1639, relatie met **Catharina Jansdr.**, dochter van **Jan Reijersz.**, opperbrouwer in "De Griekse A".

Uit deze relatie:

1. **Pieter Abrahamsz.**, geboren Delft augustus 1637⁹, chirurgijn.

Trijntje Jansdr. trouwt 3^e Delft 9 mei 1621, **Cornelis Jansz. van Hout(en)**, lijndraaier, begraven Delft 28 september 1639.

Zo stonden op 12 maart 1640 twee partijen tegenover elkaar. De ene partij bestond uit Hendrick Marcelisz. van Gogh en de voogden van de weeskinderen van Elisabeth Cornelisdr. en wijlen Gerrit Pietersz. Durven. De andere partij bestond uit de erfgenamen van Abraham Pietersz. Durven. Deze partij werd vertegenwoordigd door Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck, voor zichzelf en als voogd voor zijn onmondige kinderen, Gerrit Lambrechtsz. Cruijck en de voogden van de weeskinderen van wijlen Jan Gerritsz. Iepma. Er volgt een accord na bemiddeling. Hendrick behoudt de goederen van de porceleinbakkerij, terwijl hij alle lasten van de porceleinbakkerij moet betalen en alle schulden van Abraham. De erfgenamen van Abraham Pietersz. krijgen 14.500 gulden uitbetaald.

In januari 1641 treedt Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck voor de tweede maal in het huwelijk. Hij trouwt dan in Amsterdam met Annetje Arendsdr. Steenrots (van der Heyde). Zij is tevens de schoonmoeder van zijn zoon Gerrit. Uit de ondertrouw registratie van 9 januari 1641 bij de PUI van Amsterdam¹⁰ blijkt dat Lambrecht geboren is Gorinchem. Annetje Arendsdr. Steenrots had uit haar eerste huwelijk met Jacob Pietersz. Cousijn drie kinderen: Lijntge, Gerrit en Arend.

Nog voordat het kerkelijk huwelijk tussen Lambrecht Ghijsbrechtsz. met Annetje Arendsdr. wordt gesloten vindt de verdeling plaats van de in gemeenschap bezeten boedel van wijlen Judith Gerritsdr. Iepman en haar man Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck. Van deze boedel ligt in het Stadsarchief van Delft een uitvoerige boedelbeschrijving gedateerd 18 januari 1641.

Hierin worden de kinderen van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck en Judith Gerritsdr. Iepma met name genoemd.

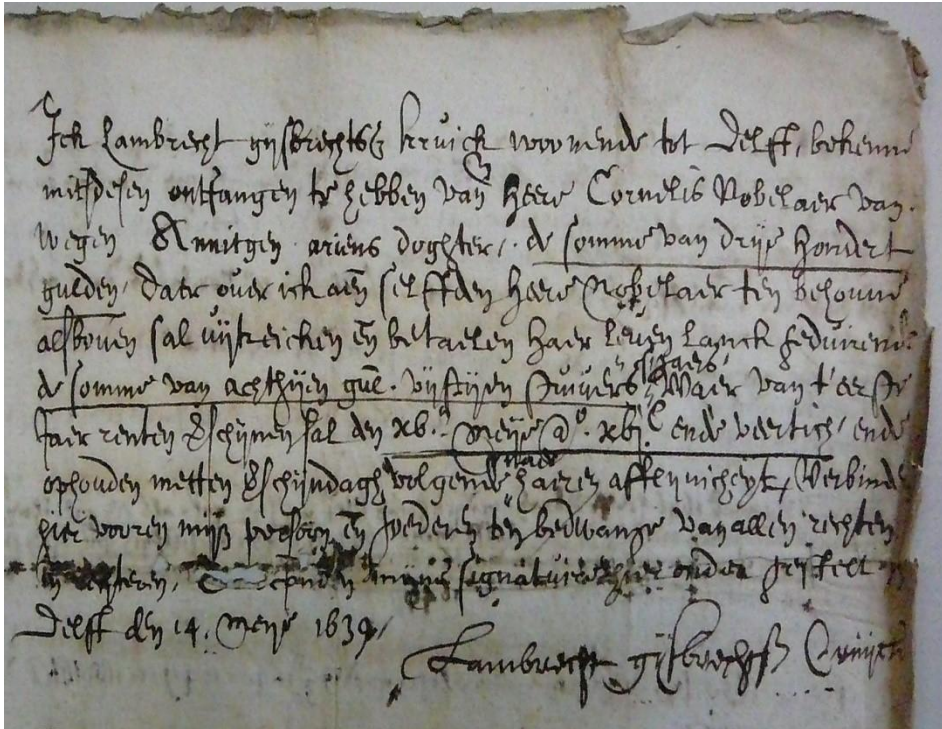
- Christina, oud omtrent 28 jaren;
- Gerrit, oud omtrent 26 jaren;
- Catharina, oud omtrent 22 jaren;
- Ghijsbrecht, oud omtrent 18 jaren;
- Sara, oud omtrent 12 jaren;
- Abraham, oud omtrent 11 jaren;
- Margreta, oud omtrent 9 jaren.

⁹ Abraham Pietersz. had twee vrouwen bezwangerd. Een van de twee kinderen moet zijn overleden. Het is niet geheel duidelijk wie van de twee vrouwen de moeder is van Pieter Abrahamsz. Op 17 mei 1640 verklaarde een vroedvrouw dat zij in augustus 1637 de toen in barensnood verkerende Catharine Jansdr. had bediend en dat die aan haar had verklaard dat Abraham Pietersz. Durven de vader van de vrucht was. Op 13 maart 1640 verklaarde de in barensnood liggende Barbara Haramsdr. van Cloppenburch, dochter van Harman van Cloppenburch en Sara van Aldenhove, dat "zij niemand anders vleselijk had bekend dan Abraham Pietersz. Durven, gewezen plateelbakker aan de Molslaan, nu zaliger, die de vader daarvan was". Omdat Pieter Abrahamsz. in 1650 voor vier jaren in de leer ging bij Jacobus van Tol om opgeleid te worden tot chirurgijn, is het aannemelijk dat Pieter Abrahamsz. geboren is in 1637 in plaats van in 1640.

¹⁰ In Amsterdam werd de ondertrouw van personen die niet de Nederduits gereformeerde religie aanhingen bijgehouden in een apart ondertrouw register, de zogenaamde pui-registers. De groep mensen die dit betrof waren dus Rooms-Katholieken, Lutheranen, Joden, Doopsgezinden, Remonstranten etc. Na inschrijving van de ondertrouw in het pui-register werden de namen van de ingeschrevenen opgehangen aan de pui van het stadhuis. Hier kon iedereen die dat wilde lezen wie er wilde gaan trouwen en eventueel bezwaar maken. Als dat bezwaar niet gemaakt werd kon het huwelijk gesloten worden. De huwelijken van deze groep werden gesloten door de schepenen in het stadhuis. Voor deze groep gold dat alleen huwelijken gesloten in het stadhuis als wettig werden gezien. De serie ondertrouwregisters van de pui loopt over de periode februari 1581 tot en met mei 1795.

De inventaris van de boedel bevat o.a.:

- Een huis en erve “De Roomer” in de Wijnstraat te Delft, belenend aan de zuidzijde Jan Cortiansz. van der Burch en aan de noordzijde Willem van Nerven, strekkende voor van de straat op tot achter aan Willem van Assendelft, belast met 10 stuivers ‘sjaars; getaxeerd op f. 4000.
- Een tuin, gelegen in het Maertgen Coertenslop aan de oostzijde van het Oosteinde in Delft, belendend aan de zuidzijde Jan Coenen, bouwman, aan de noordzijde de doorgang van de tuin van Frans Willemsz. (Quedouce) aan ’t Oosteinde en aan het westeinde Pieter Crijnen, gewaardeerd op f. 300.
- Vier netten in de buis, waar Frans Jansz. de Jongen stuurman is. Gewaardeerd op f. 200.
- Plateelbakkerij “De Dissel” werd met paard, (ros)molen en gereedschappen op f.6000 begroot.

Schuldbekentenis van Lambregt Gijsbrechtsz Cruijck gedateerd 14 maart 1639 aangetroffen tussen de inventarisstukken van de boedel van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck en Judith Gerritsdr. Iepma.

De winkelwaren van de plateelbakkerij en de winkelwaren van de vlas- of lakennering zijn uitvoerig gespecificeerd. Daarnaast bevat de boedelinventaris een uitgebreide specificatie van het huisraad, kleding, contant geld, vorderingen en schulden. Ook bevat de boedel schilderijen (de meeste met bijbelse voorstellingen, waaronder een schilderij van de Delftse kunstschilder Leonard Bramer (1596-1674) en een portret van Annetgen Lambrechtsdr. zaliger), boeken (meestal kerkelijk) en een kaart van Europa. De debiteuren, uit diverse plaatsen in het land, lijken betrekking te hebben op de vlas- of lakennering, maar zeker is dit niet. Ook komt uit deze boedelinventaris duidelijk naar voren dat er veel is getimmerd na de aankoop van huize “De Dissel”. Het saldo van de boedel is positief en de zeven kinderen heben ieder recht op ruim 800 gulden. De boedel is geïnventariseerd door notaris Johan van Beesd op aangeven van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck en zijn oudste dochter Christina, die de meeste tijd in de winkel had doorgebracht en meer kennis had van de boedel, in aanwezigheid van Cornelis Ariensz. Mol, Herman Willemsz. Bragaar en Abraham de Cooge, als voogden van de minderjarige kinderen.

Op 2 november 1644 herriepen Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck en Annetje Arendsdr. hun huwelijksvoorwaarden. Lambrecht Ghijsbrechtsz. ziekelijk te bed liggende, liet zijn testament opmaken door notaris Cornelis Pietersz. Bleiswyck. In zijn testament liet Lambrecht Ghijsbrechtsz. zijn gehele vermogen na aan zijn vrouw. Zo bepaalde hij dat Annetje Arendsdr. de plateelbakkerij, nering, huizen, huisraad, inboedel, aandelen en kredieten, goud en zilver, gemunt en ongemunt niet uitgezonderd zal behouden. Mocht zij hertrouwen dan behoudt zij de helft, die haar zonder deze bepaling al zou toekomen en krijgen zijn kinderen de andere helft, mits Annetje Arendsdr. de nog minderjarige kinderen blijft onderhouden tot zij meerderjarig zijn of trouwen. Bij huwelijk ontvangen de kinderen elk f.500, zoals de reeds gehuwde kinderen hebben genoten. Mocht een van de kinderen tegen deze beschikking opkomen, dan wenst hij dat die "oproermaker" slechts zijn legitieme portie ontvangt en de rest van zijn aandeel aan de "vredige" kinderen vervalt.

Op 12 november 1644 overleed Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck. In de jaren tussen zijn huwelijk met Annetje Arendsdr. en zijn overlijden treffen we Lambrecht regelmatig aan in de oude akten van het Stadsarchief Delft. Voor het merendeel heeft dit betrekking op zijn zakelijke transacties, zowel wat betreft de plateelbakkerij als zijn vlasnering.

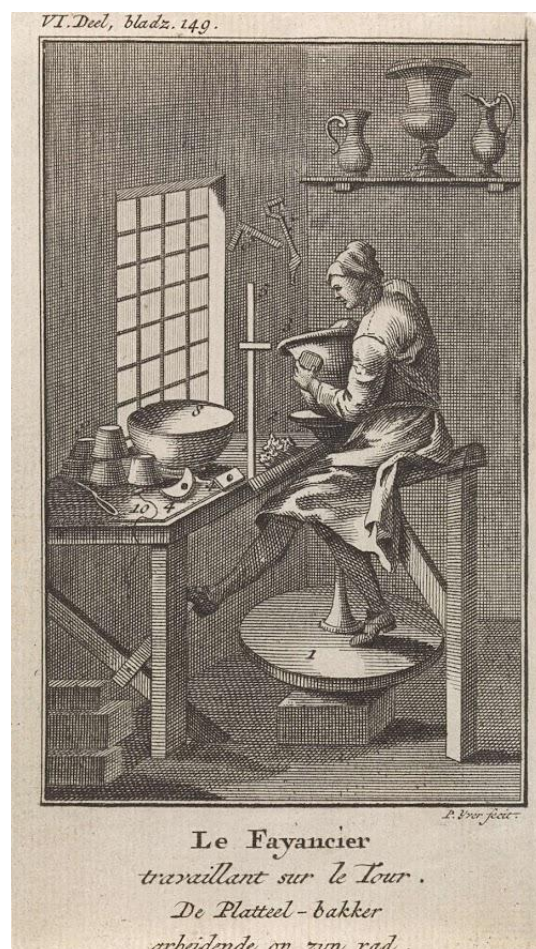
Schotel. De Dissel ca. 1680-1720

Naar aanleiding van het overlijden van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck werd een uitvoerige inventaris opgesteld van zijn nalatenschap. De inventarisatie vond plaats op aangeven van Annetje Arendsdr., Gerrit Lambrechtsz. Cruijck en Christina Lambrechtsdr. Cruijck. De inventaris werd op 17 december 1644 medeondertekend door de voogden van de nog minderjarige kinderen Cornelis Ariensz. Mol, Abraham de Cooge, Harmen Bragaar en Wouter van Eenhoorn. Erfgenamen zijn Annetje Arendsdr. en de kinderen Gerrit, Christina, die dan gehuwd is met Wouter van Eenhoorn, Ghijsbrecht, 22 jaren, Sara, 16 jaren, Abraham, 15 jaren en Margaretha, 13 jaren. Catharina werd niet genoemd, niet omdat zij overleden was, maar omdat zij kloosterzuster in Brugge was. Administrateur van de boedel werd Abraham de Cooge. Daarmee was hij verantwoordelijk voor de staat, verdeling en afrekening. De afhandeling van de boedel nam enige jaren in beslag.

Uit de inventarisatie van de boedel uit december 1644 blijkt, in vergelijking met de inventarisatie uit 1639, “De Dissel” te bestaan uit een huis, plateelbakkerij en erf met nog een huis daaraan, dat apart werd verhuurd. Het complex bestond toen uit de huidige huisnummers 177, 179, 181 en 183. Ook blijkt uit de inventarisatie van 1644 dat er een grote hoeveelheid steentjes (tegels) aanwezig was. Hieruit valt op te maken dat men zich, in ieder geval in het begin, bij plateelbakkerij “De Dissel” toelegde op de fabricage van tegels.

Verder blijkt uit de inventaris dat er nog steeds schulden waren, maar per saldo was de boedel wederom positief. Ook uit de boedelinventaris van december 1644 is niet duidelijk wie schuldenaar van de vlasnering of van de plateelbakkerij was. Opvallend bij beide inventarissen is het grote bedrag aan inschulden, waarvan men denkt dat het niet meer invorderbaar is. Het ook in bezit zijnde huis “De Roomer” aan de Wijnhaven werd bewoond door dochter Christina, die gehuwd was met Wouter van Eenhoorn. Onder de uitschulden komt een schuld voor aan Lieven van de Vijver uit Gent voor voorgesloten penningen en mondkost aan de kinderen Margaretha en Ghijsbrecht Cruijck. Zij hebben kennelijk enige tijd in Gent verbleven. Dit zou kunnen duiden op een Vlaamse achtergrond van de familie Cruijck. De boedel is ook nog belast met een som van 1.000 gulden plus rente voor het onderhoud van een zeker natuurlijk kind. Wanneer dit kind meer komt te kosten moet de boedel het voor het ene helft betalen en Pieter Gerritsz. Durven en Abraham Gerritsz. Durven voor de andere helft.

De inventaris uit 1644 geeft ons een inkijk in het privé leven de familie Cruijck. Zo blijkt uit de schilderijen die de wanden van het woonhuis hingen, een grote religieuze (katholieke) belangstelling. Zo hingen in de voorkeuken een schilderij van een de vier Evangelisten en een schilderij van Maria in de Rozenkrans. In de voorkamer hingen zes schilderijen: de afneming van het kruis, Christus aan het kruis, Christus in het hofje, een voorstelling van het vrouwtje aan de put, de bekering van Paulus en een voorstelling van de berg Thabor van de Delftse schilder Leonard Bramer (1596-1674). In de keuken hingen twee ruiten met daarin de Liefde en de Hoop, een bord met Geloof, Hoop en Liefde, een prent van pater Musius¹¹ met rollen en een voorstelling van de kerkelijke historiën, een folio in twee delen. In de bovenkamer hing ook nog een voorstelling van de berg Thabor.

Op het oude Delftse aardewerk komen veel katholieke motieven voor. Zo bezit het Delftse museum Prinsenhof een tegeltableau met voorstellingen van allerlei heiligen. Ook is bekend dat er veel borden werden gemaakt met afbeeldingen van Madonna's, van Christus, Maria en de apostelen, allen met de aureool (een specifiek katholiek kenmerk). Nu waren er meerdere katholieke plateelbakkers, zoals

¹¹ Pater Cornelius Musius (Delft 10 juni 1500 – Leiden 10 december 1572). Hij was priester, humanist en dichter. Hij was de laatste rector van het Sint-Agathaklooster (nu het Prinsenhof) in Delft. Toen prins Willem van Oranje zijn hoofdkwartier in het Sint-Agathaklooster vestigde, gaf hij Musius een vrijgeleide om naar het nog katholieke Amsterdam te reizen. Een groep geuzen trok zich niets van de prinselijke bescherming aan en nam Musius gevangen. Zij brachten hem naar Leiden, waar hij na vreselijke martelingen werd vermoord. Musius werd nadien door de rooms-katholieken vereerd als een martelaar voor zijn geloof en als een heilige beschouwd. In tegenstelling tot de Martelaren van Gorcum werd Musius nooit officieel, kerkelijk heilig- of zalig verklaard.

Willem Cleffius, Jacobus de Caluwe en de familie van Schoonhoven. Gezien de specifieke belangstelling die de familie Cruijck toonde voor religieuze voorstellingen, is het aldus Van Peer (1955), niet onwaarschijnlijk, dat het aardewerk met specifiek katholieke voortellingen uit hun werkplaats afkomstig is.

Dit laatste is opmerkelijk als ik bedenken dat mijn overgrootouders nog een winkel dreven in Poeldijk waarin zij religieuze spullen verkochten.

Voorbeelden van katholieke religieuze voorstellingen.

Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck

Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck werd geboren rond 1623, waarschijnlijk in Delft, als zoon van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck en Judickgen Gerritsdr. Iepma en overleed in 1682. Hij trouwde op 7 juli 1646 met zijn achterbuurmeisje Annitgen Woutersdr. van der Leth. Zij hadden diverse kinderen, onder wie (de blind geworden) Lambertus, Christiaan en Judith. Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck was een gerespecteerde en bekende Delftse plateelbakker. Hij was verbonden met verschillende andere plateelbakkersfamilies. Van zijn zakelijke activiteiten is veel in het Stadsarchief van Delft terug te vinden. In tegenstelling tot zijn vader is over zijn privéleven minder terug te vinden. Wel zien we Ghijsbrecht regelmatig optreden in familiezaken. Zo assisteerde Ghijsbrecht bij de huwelijksvoorwaarden tussen zijn zuster Magaretha Lambrechtsdr. Cruijck en Job Pietersz. Oosterlaan

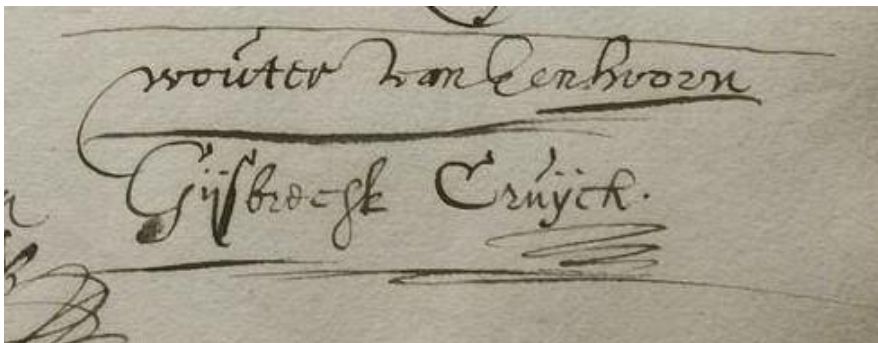
Wapen van Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck Bron: Hogenda - Heraldische databank (20-11-2018)

(1650) en bij de huwelijksvoorwaarden tussen Lambertus Cleffius en Catharina van der Wiel (1672). Daarnaast trad Ghijsbrecht op als voogd over Arend Arends. Cosijn, een kleinkind van zijn stiefmoeder Annetje Arendsdr. (1664) en voor Catharina, minderjarige dochter van Harman Groothuijsen en Ghijsbrechts nichtje Alida van der Leth (1677). Ook was hij benoemd tot voogd over de minderjarige kinderen van Willem Cleffius en Cornelia Woutersdr. van der Leth (1665 en 1677) en over de minderjarige kinderen van Wouter van Eenhoorn en Christina Lambrechtsdr. Cruijck (1671). In 1667

werd Ghijsbrecht benoemd tot executeur van het testament van Wouter van Eenhoorn en Christina Lambrechtsdr. Cruijck.

Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck liet zich op 3 april 1645 aantekenen als meester plateelbakker bij het Sint Lucasgilde. Deze inschrijving kostte hem 3 gulden. Het tarief voor een meesters zoon. Zijn vader, die van buiten Delft kwam, betaalde in 1640 12 gulden. Dat Ghijsbrecht gerespecteerd werd blijkt wel uit het feit dat hij maar liefst negenmaal werd verkozen tot hoofdman van het Sint Lucasgilde. Namelijk in de jaren 1651, 1652, 1653, 1654, 1662, 1663, 1669, 1670 en 1680. De Delftse kunstschilder Johannes Vermeer was in de jaren 1662, 1663 en 1670 ook hoofdman van het Sint Lucasgilde. De twee mannen zullen elkaar hebben gekend.

Op 10 januari 1645 verkopen de erfgenamen van Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck het huis “De Roomer” in de Wijnstraat aan Wouter van Eenhoorn, echtgenoot van Christina Lambrechtsdr. Cruijck. De volgende dag, 11 januari 1645 verkopen de erfgenamen plateelbakkerij “De Dissel” aan Gerrit Lambrechtsz. Cruijck voor een derde deel, aan Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck voor een derde deel en aan Cornelis Ariensz. Mol en Abraham de Cooge samen het laatste derde deel. Uit diverse verklaringen blijkt dat Gerrit Cruijck zijn aandeel had gekocht ten behoeve van zijn stief- en tevens schoonmoeder, Annetje Arendsdr. Steenrots. Cornelis Ariensz. Mol en Abraham de Cooge, voogden over de minderjarige kinderen Sara, Abraham en Margaretha Cruijck beloofden dat zij hun aandeel zouden afstaan, wanneer bleek dat een van de kinderen hierin geïnteresseerd zou zijn.

A photograph of a piece of aged, yellowed paper with two handwritten signatures in dark ink. The top signature is 'Wouter van Eenhoorn' and the bottom signature is 'Ghijsbrecht Cruijck'. Both signatures are written in a cursive, 17th-century style. There are some horizontal lines and scribbles around the signatures, possibly from the original document or the way the paper was handled.

Handtekeningen van Ghijsbrecht Cruijck en Wouter van Eenhoorn onde een van de vele akten waarin ze gezamenlijk optreden.

Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck verkocht in februari 1648 zijn aandeel in “De Dissel” met een derde van de gereedschappen en materialen aan Pieter Joppen Oosterlaen, zijn stiefvader die namelijk in 1646 was gehuwd met Annetje Arendsdr. Steenrots (van der Heyde), en die zodoende al een derde deel van “De Dissel” in bezit had.

In mei 1648 verkocht Cornelis Ariensz. Mol zijn aandeel aan Abraham de Cooge. Pieter Joppen Oosterlaen werd in dat jaar als regerend meester aangetekend, met Abraham de Cooge als medestander. In 1652 werd Pieter Joppen Oosterlaen als meester plateelbakker aangetekend. In 1665 overleed Annetje Arendsdr. waarna “De Dissel” gezamenlijk werd voortgezet door Pieter Joppen Oosterlaen en Abraham de Cooge.

Op 1 juli 1647 worden de huwelijksvoorwaarden opgemaakt tussen Ghijsbrecht en Annetgen Woutersdr. van der Leth. Ghijsbrecht wordt hierbij geassisteerd door zijn zwager Wouter van Eenhoorn en zijn oom Harmen Willemsz. Bragaar. Annetgen werd geassisteerd door haar vader en krijgt van hem f. 500 met uitzet en vrije bruiloft mee. Sterft zij vóór Ghijsbrecht zonder kinderen dan komt dit terug aan

de erfgenamen ab intestato. Sterft Ghijsbrecht vóór Annitgen zonder kinderen, dan ontvangen zijn erfgenamen de helft van het zuiver provenu van de boedel. Als Ghijsbrecht Lambrechtsz. en Annitgen Woutersdr. op 2 oktober 1652 voor notaris Adriaen van der Wiel hun testament opmaken worden alle voorgaande akten en de huwelijksvoorwaarden herroepen. In geval zij zonder kind of nakomelingen komen te overlijden, zijn zij over en weer elkaars universeel erfgenaam. Hij zal aan haar ouders, zo die nog in leven zijn f. 500 uitreiken, zij eveneens aan de erfgenamen ab intestato van haar echtgenoot. Laat een van hen kind of kinderen na dan is de langst levende verplicht deze op te voeden. Elk kind ontvangt, naast een eerlijke uitzet, bij meerderjarigheid of huwelijk f. 500.

Nog in datzelfde jaar, op 1 november 1647, kocht Ghijsbrecht plateelbakkerij "De Porceleyne Schotel" van Dirck Jeronimus van Kessel, waarvan hij tot 1671 eigenaar bleef.

Zoals al aangegeven in dit artikel was deze plateelbakkerij in de jaren 1619 - 1623 in handen geweest van Ghijsbrechts grootmoeder Trijntje Jansdr. en haar zoon Gerrit Pietersz. Durven. Na de dood van Gerrit Pietersz. Durven kwam "De Porceleyne Schotel" in handen van zijn echtgenote Elisabeth Cornelisdr. Suycker en haar tweede echtgenoot Heyndrick Marcelisz. van Gogh. Haar zwager Abraham Pietersz. Durven werkte mee in het bedrijf. Over zijn aandeel was echter onenigheid. In 1647 werd de plateelbakkerij verkocht aan Dirck Jeronimusz. van Kessel, die het al binnen vijf maanden doorverkocht aan Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck.

Toegeschreven aan De Porceleyne Schotel ca. 1640

Op 28 augustus 1650 kwamen de erfgenamen van Abraham Pietersz. Durven, waaronder Ghijsbrecht Cruijck, weer bij elkaar. Ze komen overeen dat Jacobus Tol, chirurgijn te Delft, de natuurlijke zoon van Abraham Pietersz. Durven voor de duur van vier jaren (mei 1650 tot mei 1654) in zijn huis zal opnemen, onderhouden en hem zal onderwijzen in de exercitie van de chirurgie. Alles op kosten van de erfgenamen.

Een gebeurtenis die Ghijsbrecht niet kan zijn ontgaan is de ontploffing van het Delftse kruitmagazijn in 1654. Een gebeurtenis die ook bekend staat als de Delftse donderslag.

Delft was in de zeventiende eeuw een van de wapenkamers van Holland. Met name voormalige kloosters en kapellen werden gebruikt voor de opslag van wapens en ander oorlogstuig. Zo ook de kapel van het voormalige Clarissenklooster dat gebruikt werd voor de opslag van salpeter en zwavel. Die werden gebruikt voor de fabricage van buskruit, dat weer werd opgeslagen in het grotendeels onder de grond gelegen 'Secreet van Holland'. Op 12 oktober 1654 ontplofte hier tussen de 80.000 en 90.000 pond buskruit. De klap van de ontploffing was zo groot dat deze volgens sommigen zelfs op Texel te horen was. In de naaste omgeving van de ontploffing werden ruim tweehonderd huizen compleet weggevaagd en nog eens driehonderd huizen werden onherstelbaar beschadigd.

Het precieze aantal doden als gevolg van deze ramp is nooit vastgesteld. Men gaat ervan uit dat er minstens honderd doden zijn gevallen, maar een aantal van enige honderden is ook niet uitgesloten.

Een van de bekendste slachtoffers van deze ramp is de kunstschilder Carel Fabritius. Van 53 omgekomen mensen kon de identiteit worden vastgesteld. Daarnaast werden nog talloze resten geborgen van mensen die niet konden worden geïdentificeerd. Ook waren er ruim honderd gewonden. Huizen die niet waren weggevaagd, of waarvan de daken niet waren weggeblazen hadden ook schade opgelopen. Elk gebouw in de binnenstad van Delft had schade. De ontploffing veroorzaakte ook een enorme wolk van stof en steengruis dat later over de stad neerdaalde.

Het springen van de kruittoren in Delft, 12 oktober 1654, Egbert Lievensz. van der Poel, 1621-1664. Rijksmuseum

Bekend is dat in de kunstopslag van Abraham de Cooge vele schilderijen waren beschadigd als gevolg van de ontploffing. De in de magazijnen van de plateelbakkers opgeslagen producten zullen zeker ook schade hebben opgelopen. Het lege terrein dat in de stad was ontstaan door de ontploffing van het kruitmagazijn werd in de eerst jaren gebruikt voor de Delftse paardenhandel. Hier is dan ook later de Delftse Paardenmarkt ontstaan.

Ghijsbrecht breidde zijn plateelactiviteiten verder uit in 1660. Samen met zijn zwager Willem Cleffius, Amsterdams koopman, kocht hij op 27 augustus 1660 van kuiper Frans Arentsz. Paets het later zo genoemde huis “De Rooster”, een deel van de brouwerij “De Witte Starre”, gelegen op de westzijde van de Oude Delft bij de Schiedamse of Ketel Poort, belendend aan de zuidzijde door brouwerij “De Papagaaij”. In dezelfde tijd kochten beide zwagers van advocaat Hugo Huijgensz. van Rijck de rest van brouwerij “De Starre”. Met buurman Harpart Tromp (burgemeester van Delft en zoon van Maerten Harpertsz. Tromp) kwamen zij tot overeenstemming over de werkzaamheden die nodig waren voor het verbouwen van de brouwerij tot plateelbakkerij “De Witte Starre”. Het eigendom bestond uit twee huizen en erven, waarvan er één (“De Rooster”) verhuurd werd.

Vanaf 1661 (of mogelijk van augustus 1662) tot eind 1663 waren Nicolaes Woutersz. van der Leth en zijn zuster Cornelia Woutersdr. van der Leth ook mede-eigenaren van plateelbakkerij “De Witte Starre”. Na het overlijden van zijn eerste vrouw, Sara Lambrechtsdr. Cruijck, huwde Willem Cleffius in 1664 met Cornelia Woutersdr. van der Leth. Het bedrijf was toen voor twee derde in bezit van Cleffius en zijn vrouw en voor een derde in handen van Ghijsbrecht Cruijck.

Een verdere uitbreiding van de plateelactiviteiten zien we in 1662. Op 10 december 1662 kopen Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck, voor de helft, en zijn zwagers Willem Cleffius en Wouter van

Eenhoorn, ieder voor een vierde deel, plateelbakkerij “De Paauw” van Dirck Jeronimusz. van Kessel. Al snel na de aankoop moet Ghijsbrecht een vierde deel hebben verkocht aan een andere zwager van hem, Leendert van der Leth en diens echtgenote Petronella van Dijssel. In 1680 verklaarde Petronella namelijk al 18 jaar in de plateelbakkerij te wonen en daar, aanvankelijk met haar man, het beheer te hebben gevoerd.

Van twee aankopen van plateelbakkerijen zag Ghijsbrecht al snel af. Zo kocht hij op 28 februari 1655 de helft van plateelbakkerij “De Rouaen”, gelegen aan de oostzijde van ’t Oosteind in Delft. Op 25 november 1655 deed Ghijsbrecht alweer afstand van de koop.

Op 1 mei 1666 kocht Ghijsbrecht plateelbakkerij “De Vergulde Boot”, waarin hij al een financieel aandeel had uit de failliete boedel van de op dat moment voortvluchtige Augustinus Reygersbergen. Deze plateelbakkerij verkocht Ghijsbrecht na korte tijd, op 25 augustus 1666, weer door aan zijn zwager Harmanus Groothuysen, die getrouwd was met Alida Wouters van der Leth.

Dat de familie Cruijck in Delft nog contact onderhield met Catharina Cruijck, die in 1641 was ingetreden in het klooster van de Karmelietessen te Brugge, blijkt onder andere uit het feit dat Ghijsbrecht op 28 maart 1669 een obligatie verstrekt van 116 ponden, 13 schellingen en 4 groot Vlaams aan de edele moeder Maria Eugenia de l’Incarnation, priorin van de Karmelietessen te Brugge.

In 1677 zocht Ghijsbrecht het op een heel ander terrein, hij kocht namelijk bierbrouwerij en mouterij “De Verkeerde Wereld” van Johannis van Eenhoorn, zoon van Wouter van Eenhoorn en Christina Lambrechtsdr. Cruijck. De aandelen die hij had in de plateelbakkerijen “De Pauw” en “De Witte Starre” deed hij van de hand. Zo verkocht Ghijsbrecht Cruijck op 18 november 1677 zijn aandeel in plateelbakkerij “De Pauw” aan zijn zwager Leendert van der Leth en zijn vrouw Petronella van Dijssel. Zijn aandeel in plateelbakkerij “De Witte Starre” verkocht Ghijsbrecht op 26 november 1677 aan Willem Cleffius.

Ghijsbrecht overleed in 1682 in zijn huis aan de Brabantse Turfmarkt, na door de pastoor van het Delftse Begijnhof te zijn bediend. Hij werd op 27 januari 1682 begraven in de Oude Kerk “Opt choor bij avond”, met 16 lijkdragers en 14 flambouwen (fakkels). Op weg naar zijn laatste rustplaats werd hij vergezeld door leden van de Delftse schutters.

Korte genealogie Cruijck

I. **Ghijsbrecht Cruijck**, geboren rond 1560, tr. N.N.

Uit dit huwelijk:

1. **Lambrecht Ghijsbrechtsz. Cruijck**, geboren rond 1587 (op 11 januari 1642 omstreeks 54 jaar oud), tafellakenwever, vlashandelaar, winkelier en handelaar in potten, pannen en kruiken, glazenkoper, meester plateelbakker, eigenaar van plateelbakkerij “De Dissel”, overleden Delft 12 november 1644, begraven Delft (Oude Kerk) 16 november 1644, trouwt 1^e (ondertrouw Delft 9 januari 1609), **Judith (Judickgen) Gerritsdr. Iepma**, geboren rond 1588, overleden Delft 30 december 1639, dochter van **Gerrit Pietersz. Iepma**, geboren rond 1560 in Dokkum, kuiper, en **Trijntje Jansdr.**, geboren rond 1562 in Leiden, trouwt 2^e (ondertrouw Amsterdam 5 januari 1641, kerkelijk huwelijk 21 januari 1641) **Annetje Arendsdr. Steenrots (van der Heyde)**, geboren rond 1590, overleden Delft 1665, weduwe van **Jacob Pietersz. Cousijn**. Zij trouwt 3^e Delft 22 april 1646 **Pieter Joppen Oosterlaen**, wagenmaker in Pijnacker, meester plateelbakker (1652), hoofd van het St. Lucasgilde (1666),

begraven Delft 14 oktober 1666.

Uit het 1^e huwelijk:

1. **Annetgen Lambrechtsdr.**, overleden voor 18 januari 1641.
2. **N.N.**, begraven Delft (Nieuwe Kerk) 29 april 1611.
3. **Christina Lambrechtsdr.**, geboren 1613, begraven Delft 22 oktober 1677, trouwt (ondertrouw 8 augustus 1643), **Wouter van Eenhoorn**, geboren rond 1623, meester plateelbakker, (mede)eigenaar van de plateelbakkerijen "De Porceleyne Fles", "De Griekse A", "De Pauw", "Het Hoge Huis" en "De Drie Astonnekes", begraven Delft 3 juli 1679, zoon van **Johannes Lemmensz. van Eenhoorn**, beddenmaker, en **Sijtge Jans**.

Uit dit huwelijk 6 kinderen.

o.a. Lambertus van Eenhoorn

4. **Gerrit Lambrechtsz.**, geboren 1615, winkelier en koopman van vlas, kannen, potten en kruiken in de Wijnstraat Delft (1632), winkelhouder van porselein en en aardewerk in Amsterdam (1646), begraven Amsterdam (Oude Kerk) 5 april april 1647, trouwt (ondertrouw Amsterdam 14 oktober 1635, Amsterdam 4 november 1635), **Lijntge Jacobsdr. Cousijn**, geboren 1616, dochter van **Jacob Pietersz. Cousijn** en **Annetje Arendsdr. Steenrots (van der Heyde)**.
Uit dit huwelijk 3 kinderen.
Lijntge Jacobsdr. Cousijn trouwt 2^e (ondertrouw Amsterdam 14 mei 1648), **Willem Hendrix**, geboren rond 1624, kannenkoper.
5. **Catharina Lambrechtsdr.**, geboren 1619, kloosterzuster in het Karmelietessen-klooster te Brugge, kleding 6 juli 1641, professie 22 juli 1643, onderpriorin (1671), priorin (1685), overleden Brugge 12 februari 1695.
6. **Ghijsbrecht Lambrechtsz.**, volgt II.
7. **Sara Lambrechtsdr.**, geboren 1628, overleden voor 19 september 1655, trouwt Delft 11 augustus 1646, **Willem Cleffius**, afkomstig uit Keulen, kannenkoper (1646) en koopman in Delfts porselein (1655) te Amsterdam, meester plateelbakker, (mede) eigenaar van de plateelbakkerijen "De Witte Starre", "Het Hoge Huis" en "De Pauw", overleden 7 september 1679.
Uit dit huwelijk 4 kinderen.
Willem Cleffius trouwt 2^e (ondertrouw Amsterdam 29 december 1663), **Cornelia Woutersdr. van der Leth**, dochter van **Wouter Claesz. van der Leth**.
8. **Abraham Lambrechtsz.**, geboren 1629, chirurgijn, woont 1660 in Kempen, Duitsland, overleden na 21 juni 1679, trouwt (ondertrouw Delft 2 maart 1652, gerecht Rijswijk 17 maart 1652), **Annitgen Craeij**.
Uit dit huwelijk 2 (mogelijk 3) kinderen.
9. **Margaretha Lambrechtsdr.**, geboren 1632, overleden na 21 juni 1679, trouwt 1^e Delft februari 1650, **Jop Pietersz. Oosterlaen**, overleden voor 19 oktober 1650, zoon van **Pieter Joppen Oosterlaen**, trouwt 2^e Utrecht 18 januari 1651, **Rutger Adriaenssoon Verriet**.
10. **Doodgeboren dochter**, begraven Delft 1 februari 1637.

2. **Jannetje Ghijsbrechts**, overleden voor 18 maart 1647, trouwt Delft 7 mei 1628 **Herman Willemsz. Bragreer (Bragaar)**, geboren rond 1602 (op 22 januari 1642 oud negenendertig jaar), handelaar in vlas, plateelbakker (1629) wonend in "De Vergulde Wan").

Uit dit huwelijk:

1. **Maria Harmens**, begraven Delft 2 juni 1675, trouwt (ondertrouw Delft 3 juni 1651) **Harmen van der Heijde**.
2. **Christina Harmens**, begraven Delft 30 mei 1672, trouwt 1e (ondertrouw Delft 30 december 1651), **Jasper van Dongen**, overleden voor 3 juni 1662, trouwt 2^e

(ondertrouw Delft 3 juni 1662), **Lieven Jansz. van Truijen**.

3. **Willem Harmensz.**, begraven Delft 14 februari 1676, trouwt 1^e (ondertrouw Delft 8 januari 1656, kerkelijk huwelijk Delft 23 januari 1656, **Maria Cornelis van Tienen**, begraven Delft 18 december 1656, trouwt 2^e (ondertrouw Delft 3 juli 1666), **Itge Pieters**, weduwe van **Arent de Rijk**, begraven Delft 20 oktober 1684.

3. **Christina Ghijsbrechtsdr.**, begraven Delft 3 november 1664 (wonend in de Pieterstraat), trouwt (ondertrouw Delft 24 maart 1629, kerkelijk huwelijk Delft 22 april 1629), **Huijch Dircxzn. van der Dol**, plateelschilder in dienst van "De Porceleyne Schotel", geboren rond 1598, begraven Delft 2 november 1664, zoon van **Dirck Gerritsz. van der Dol**, kleermaker, wonend aan de zuidzijde van de Molsteeg te Delft.

Uit dit huwelijk:

1. **Dirck**, gedoopt Delft 27 januari 1630, begraven Delft 18 maart 1724.
2. **Gijsbreht Huijgensz.**, gedoopt Delft 9 mei 1632, servetwerker, trouwt 1^e (ondertrouw Delft 10 november 1663), **Maria (Marijtgen) Pieters Burij**, begraven Delft 6 november 1662, trouwt 2^e (ondertrouw Delft 20 november 1694), **Neeltgen Jans van Alphen**, weduwe van **Cornelis Jacobsz. de Hooch**.
3. **Cornelis Huijgensz.**, gedoopt Delft 19 november 1634, bezemmaker, trouwt 1^e (ondertrouw Delft 1 maart 1664), **Maertgen Engelen van der Groeff**, trouwt 2^e (ondertrouw Delft 12 oktober 1675), **Anna Gerrits van der Linde**.
4. **Aeltgen Huijgens**, gedoopt Delft 26 april 1637, begraven Delft 26 oktober 1723, trouwt (ondertrouw Delft 2 april 1661), **Thobias Pietersz. van Barten**.
5. **Judith**, gedoopt Delft 7 augustus 1639.
6. **Ytjen (Ida)**, gedoopt Delft 9 juni 1647, begraven Delft 21 maart 1725, trouwt Delft 13 april 1675, **Johannes Caspertsz. Harper**, oefenmeester, overleden voor 21 maart 1725.

- II. **Ghijsbrecht Lambrechtsz. Cruijck**, geboren 1622, meester plateelbakker, hoofdman van het St. Lucasgilde, (mede)eigenaar van de plateelbakkerijen "De Dissel", "De Porceleyne Schotel", "De Witte Starre", "De Pauw", bierbrouwer en eigenaar van bierbrouwerij "De Verkeerde Wereld", sergeant van de eerste kwartier Schutters van het Groene Vendel, begraven Delft 27 januari 1682, trouwt (ondertrouw Delft 7 juli 1646), **Annitgen Woutersdr. van der Leth**, begraven Delft 19 februari 1665, dochter van **Wouter Claesz. van der Leth**, vetwaaier en **Jannetge Leenderts van der Wilt**.

Uit dit huwelijk:

1. Kind, begraven Delft 16 januari 1648.
2. Kind, begraven, Delft 21 december 1648.
3. **Mr. Lambertus Ghijsbrechtsz.**, studeerde rechten in Leiden, afgestudeerd 1670, overleden rond 1676.
4. Kind, begraven Delft 5 februari 1652.
5. **Judith Anna**, geboren Delft rond 1654, erft in 1682 de helft van bierbrouwerij "De Verkeerde Wereld", begraven Delft (Oude Kerk) 27 november 1727 trouwt (ondertrouw Rotterdam 25 maart 1682, kerkelijk huwelijk Delft 14 april 1682, huwelijksregistratie Brussel, parochie Notre-Dame du Finistère, 2 maart 1682), **Mr. Anthony van Loon**, studeerde rechten in Leiden, afgestudeerd 1675, goudsmit (1682), advocaat bij het Hof van Holland, lid van de ridderlijke broederschap genaamd "De Confrérie van de Handbusch binnen Delft" 1684, geboren rond 1650 in Rotterdam, begraven Delft 9 oktober 1709, zoon van **Gerrit van Loon** en **Hillegont Antonisdr. van Kempen**.

Uit dit huwelijk 8 kinderen.

6. Kind, begraven Delft 17 november 1657.
7. **Mr. Christiaan Ghijsbrechtsz.**, geboren Delft rond 1658, studeerde rechten in

Leiden, afgestudeerd 1676, advocaat, lid van de ridderlijke broederschap genaamd "De Confrérie van de Handbusch binnen Delft" 1679, erft in 1682 de helft van bierbrouwerij "De Verkeerde Wereld", begraven Delft 30 maart 1700, trouwt (gerecht Spijk 27 oktober 1695, kerkelijk huwelijk Leiden 18 oktober 1695),

Juffr. Johanna Christina van de Bosch.

Uit dit huwelijk 2 kinderen.

Johanna Christina van den Bosch trouwt 2^e (ondertrouw Delft 7 april 1701),

baron Charles Daniel Javelle en wordt met dit huwelijk vrouwe van Javelle.

Uit het huwelijk met baron Javelle 1 zoon.

8. Kind, begraven Delft 14 juli 1661.

9. Doodgeboren zoon, begraven Delft 3 april 1663.

10. Zoon, begraven Delft 2 december 1670.

Bronnen:

- 1) Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen, deel 8, "De Dissel" 1640 -1702 "Theepotbakkerij Jacobus de Caluwe" 1702 - 1734. Wik Hoekstra-Klein, 2002. Projectgroep Delfts Aardewerk, Stedelijk Museum Het Prinsenhof Delft.
- 2) Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen, deel 14, "De Witte Starre" 1660 -1803. Wik Hoekstra-Klein, 2007. Projectgroep Delfts Aardewerk, Stedelijk Museum Het Prinsenhof Delft.
- 3) Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen, deel 16, "Rouaen" ook genaamd vanaf 1715 "Het Lage huys" 1605 -1742, "Het Hooge Huys" 1650-1742, "Plaatelbakkerij Thomas Jansz Van Boonen" ca 1586 - † ca 1649. Wik Hoekstra-Klein, 2009. Projectgroep Delfts Aardewerk, Stedelijk Museum Het Prinsenhof Delft.
- 4) Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen, deel 18, "De Porceleynse Schotel" 1598 -1791. Wik Hoekstra-Klein, 2011. Projectgroep Delfts Aardewerk, Stedelijk Museum Het Prinsenhof Delft.
- 5) Delfts Aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product. Deel2. Marion S. van Aken-Fehmers en Loet A. Schledorn. Uitgeverij Waanders B.V., Zwolle, Gemeentemuseum Den Haag, 2001.
- 6) Regionaal Historisch Centrum Delft, Archiefnummer 72, Archief van de weeskamer Delft, (1506) 1536-1887 (1985-1990), aktenummers 3868-3874, Stukken betreffende de boedel van Lambrecht Gijsbrechtsz. Kruyck en Judick Gerritsdr., 1641-1651.
- 7) De derde stad van Holland. Geschiedenis van Delft tot 1795. Gerrit Verhoeven, W Books, 2015.
- 8) <http://collectie-delft.nl/nadere-toegangen>.
- 9) www.achterdegevelsvandelft.nl
- 10) Haarlemse Bijdragen, bouwstoffen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem, 1955, A. van Peer, pp. 300-309.
- 11) Jaarboek Delfia Batavorum 21 – 2011.
- 12) Archief voor de Nederlandse Kunstgeschiedenis. F.D.O. Obreen, deel 1 (periode 1613-1649) uitgegeven 1877 en deel 2 (periode 1650-1714) uitgegeven 1878.
- 13) <https://kalden.home.xs4all.nl/dart/d-a-ab-obreen-lucasgilde2.htm>

Feesten door de eeuwen heen

Lezing op zaterdag 22 februari 2020 in Erfgoedpark Batavialand in Lelystad.

Aantal gasten: 11

Spreekster: Antoinette Timmermans

In dit carnavalsweekend heet voorzitter en spreekster Antoinette iedereen van harte welkom. Tijdens de koffie/thee vooraf genoten we van een lekker moppie carnavalsmuziek, verzorgd door Piet Peeters.

Alle feesten die we hebben zijn van oorsprong heidense feesten. Zoals de nieuwjaarsfeesten in Mesopotamië (het nieuwe jaar startte in de oudheid op 21 maart, het begin van de lente), de lentefeesten van de Romeinen, de offer- en midwinterfeesten bij de Germanen. Soortgelijke feesten waren er ook bij de Inca's en andere volken.

Opvallend bij al deze feesten was het gelijkheidsprincipe, zoals bleek uit vermeldingen uit Mesopotamië ca 2600 v chr. Bij het Sacea- of Zagmoekfeest werden de rollen omgedraaid: slaaf werd meester, meester werd slaaf. Ook werd er een pronkschip op wielen in optocht naar het heiligdom van de god Mardoek gereden. Bij de Romeinen was het feest van de Saturnaliën (17 december, voor het eerst genoemd in 497 v chr.). De slaven hadden 7 dagen vrij en mochten hun meesters bespotten. Meesters verkleden zich onherkenbaar om de spot te ontlopen. Ook was er een optocht om de god Bacchus te eren. Bij de Grieken was er een optocht om de god Dionysos te eren. Een scheepswagen trok door de stad en men gooide versnaperingen naar de mensen. Bij de Germanen was er het feest Moeder Aarde (30 april, voor het eerst genoemd in 900 na chr.). Tijdens dit jubelfeest (Joelfeest) werd een schip op wielen rondgereden. Met een beeltenis van de God Freyer erop en begeleid door een stoet mensen in dierenvermommingen en mannen in vrouwenkleren.

Dat schip op wielen is dus bij vele volken terug te vinden.

In de middeleeuwen waren vele gebruiken uit de oudheid nog in gebruik. Ook waren er uitbundige feesten ter begroeting van de lente. Men gebruikte vermommingen en maskers om de mensen die het voor het zeggen hadden te bespotten. De kerk vond het maar niets en paus Gregorius

de Grote (590-604) stelde Aswoensdag in als start van de vastentijd en de feesten mochten dan niet meer plaatsvinden. Er was een scheiding tussen het heidense en het kerkelijke. In 724 was er een synode waarin uitgesproken werd dat men het liefst de feestelijke uitpattingen wilden uitbannen.

Rond het jaar 1000 komt voor het eerst het woord Vastenavond voor. In het concilie van 1091 is de indeling van de vasten, zoals we die nu kennen, vastgelegd. De vaste berekening is gebaseerd op de eerste volle maan na 21 maart.

In 1559 maakte Pieter Breugel de Oude een schilderij "De strijd tussen jonker carnaval en vrouw vasten". Het schilderij wees mensen hoe het niet moest (onderaan) en hoe wel. Onderaan het schilderij

is te zien hoe men zich verkleedde. Pannen, tafels en manden dienen als hoofddeksel en zakken als mantels. Als lawaai-instrumenten gebruikt men messen, potten en mestvorken.

In Venetië, Milaan en Rome komt de viering van carnaval tot wasdom, mede doordat de kerk het toestond.

Een van de gebruiken was het Vastenavondspel. Dit bevatte een wijze les hoe je diende te leven. Er werden nepmissen gehouden. Deze waren een parodie op de kerkelijke eredienst. Zogenaamde priesters hielden spotpreken. Er werd een Ezels bisschop gekozen (was dit prins carnaval?) De ezel stond bekend als trouw, als je een bisschop niet kon vertrouwen kon je een ezels bisschop wel vertrouwen. Dobbelen was verboden, maar tijdens carnaval toegestaan.

Het is Pasen op de eerste zondag na de eerst volle maan na 21 maart. Aswoensdag ligt dan 40 dagen voor paaszondag en is de start van de vastentijd. Het carnavalsseizoen start op de 11^e van de 11^e (Sint Maarten) om 11.11 uur. Dit is 40 dagen voor de kortste dag (21 december). 40 dagen na 21 december is het Maria Lichtmis (2 februari). De meeste carnavalsactiviteiten starten ongeveer na Maria Lichtmis.

Het getal elf (11) is het gekkengetal. De 2 enen geven ook gelijkheid aan. 11 november is gekkendag. Op de 11^e van de 11^e wordt de raad van Elf benoemd en kiezen ze prins Carnaval. Carnaval is een feest om gek te doen (om te faseln = slap ouwehoeren).

Waar komt het woord carnaval vandaan? Er zijn twee mogelijkheden. Carne levare: opheffen/wegnemen van het vlees of Carrus navalus: scheepswagen of narrenwagen.

Alaaf, helao en andere carnavalsgroeten. Vast staat dat de groet Alaaf afkomstig is uit het Keulse carnaval. Waar het vandaan komt is geen eensluidend antwoord te geven. Ook hier zijn twee

mogelijkheden: Alaaf komt van Elf of van "All af" ofwel "alles ab/alles weg" (alle overdaad weg). "Kölle Alaaf" betekent "Keulen voor alles".

Carnaval was een katholiek feest. Door de protestanten werd carnaval afgeschaft, want te losbandig. In 1629 was carnaval in Den Bosch verboden, de protestanten hadden de stad op de (katholieke) Spanjaarden veroverd. Vanaf 1794, het begin van de Franse tijd, mocht er in Den Bosch weer carnaval gevierd worden. Kinderen gingen in die tijd rond met de foekepot en er werden spelletjes gedaan als gansrijden, hanenslaan en haringbijten. Haringbijten is er nog steeds, op Aswoensdag.

In Tilburg werd carnaval in 1857 verboden. Pater Bernard leidde het veertigurengebed. Dit gebed werd verstoord door luidruchtige carnavalsvierders buiten de kerk. Vanaf die tijd was het gedaan met het openbaar carnaval vieren. Pas in 1965 werd weer toestemming gegeven voor een openbare carnavalsoptocht.

In de 19^e eeuw waren er voor de gewone bevolking twee feesten per jaar: carnaval en de kermis. Men kon dan uit de band springen. In die tijd ontstonden ook de carnavalsverenigingen.

Er zijn twee soorten carnaval: Rijnlands carnaval = Romeins met Keulen als centrum als katholiek bolwerk met straatfeesten. En het Bourgondisch carnaval. Deze was voornamelijk binnenkamers, in cafés en zalen, minder op straat.

In Brabant waren ze arm, vandaar de boerenkiel en nog steeds mag het verkleiden geen geld kosten. In Limburg zijn de verkleedingen veel uitbundiger en daar mag het ook geld kosten.

In de 20e eeuw is het nog steeds een religieus feest, met op Vastenavond veel drank en lekkernijen. Op Aswoensdag met het askruisje en een vastentrommeltje voor de kinderen. In het vastentrommeltje moesten alle lekkernijen die je kreeg, deze mocht je pas op paaszondag eten.

In de 2e wereldoorlog was er geen carnaval. Daarna wel en was er meer geld te besteden. De feesten gingen van één avond naar meerdere avonden en men kon entertainment inhuren.

De hedendaagse gebruiken: Instellen raad van Elf, prins Carnaval, de inwoners krijgen de sleutel van de stad, alternatieve plaatsnaam, carnavalsgroet, optochten, pronkzitting of bonte avond, buuttereedners, carnavalsliedjes.

Is er een relatie met Genealogie? Voorouders vierden waarschijnlijk ook carnaval. Je kunt dit gebruiken om te beschrijven wat er in hun woonomgeving gebruikelijke was. Misschien was je voorouder wel actief bij een carnavalsvereniging. Bij historische verenigingen kun je informatie vinden, zoals foto's, krantenartikelen.

Zijn er veel "carnavalskinderen"? Dat valt wel mee volgens een krantenartikel. In dit artikel stelde men wel dat de carnavalsrelaties in Brabant zijn stabielere dan in Limburg.

Ook kun je op www.delpher.nl zoeken naar artikelen over een voorval of beschrijving van een plaatselijke gebeurtenis of advertenties.

'Men maeckt zich soo leelick ende afgrijselijck toe, dat men geen mensche en gelijckt.'

Inhoudsopgave

Agenda.....	2
Corona	3
Een korte geschiedenis van de familie Cruijck (Kruijk) in Delft in de 17e eeuw.	4
Feesten door de eeuwen heen.....	23
Inhoudsopgave.....	27
Bestuur	28
Redactie	28
Voorouderspreekuren	28

Bestuur

Antoinette Timmermans	voorzitter
Willy van der Most	secretaris
Maurice Kruijk	penningmeester
Jonny Serno	lid
Peter Bedeker	lid
Piet Peeters	lid
Lidy Kutschruter	lid

Redactie

Jonny Serno
Maurice Kruijk
Piet Peeters

Voorouderspreekuren

Almere

Peter Bedeker
Antoinette Timmermans
Piet Peeters
Joop Campfens
Hub van Helvoort
Arie-Cees Kleijwegt
Geert Baas

Emmeloord

Willem Braam

Kampen

Neel Wijshake

Lelystad

Jonny Serno
Maurice Kruijk
Fred van der Zwan (expert heraldiek)

Swifterbant en Dronten

Lidy Kutschruter